

2. Литвинова С.Г. Поняття та основні характеристики хмаро орієнтованого навчального середовища середньої школи [Електронний ресурс] // Інформаційні технології і засоби навчання. 2014. №2 (40). С. 26-41.
3. Литвинова С.Г. Основні характеристики хмаро орієнтованого навчального середовища / Моделювання й інтеграція сервісів хмаро орієнтованого навчального середовища : монографія / [Копняк Н., Корицька Г., Литвинова С., Носенко Ю., Пойда С., Седой В., Сіпачова О., 126 Сокол І., Спірін О., Стромило І., Шишкіна М.] ; / за заг. ред. С. Г. Литвинової. К. : ЦП «Компринт», 2015. С.10-26.
4. Литвинова С. Г. Методика проектування та використання хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу: методичні рекомендації. Київ.: Компринт, 2015. 280 с.; іл. 295
5. Панюкова С.В. Цифровые инструменты и сервисы в работе педагога. Учебно-методическое пособие. Москва: Изд-во «Про-Пресс», 2020. 33 с.
6. Пінчук О. П. Комплексна методика оцінювання результатів навчальної діяльності учнів: компетентнісний підхід // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Черкаси: Черкаський національний ун-т імені Богдана Хмельницького, 2012. Випуск № 13 (226). С.112-116.
7. Шиненко М.А., Сороко Н.В. Використання хмарних технологій для професійного розвитку вчителів (зарубіжний досвід) // Інформаційні технології в освіті. 2012. №12. С. 206-214.
8. <https://uk.padlet.com/dashboard> Padlet: створення віртуальної інтерактивної дошки.

***Віктор Косаківський, Юрій Зінько, Сергій Гусєв,
Віталій Рудь, Дмитро Ленчук***

ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ «МУЗЕЮ АРХЕОЛОГІЇ ВІННИЧЧИНИ» У ВІННИЦЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Ідея створення «Музею археології Вінниччини» у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського зародилася влітку 2020 р., коли студент історичного факультету Дмитро Ленчук завершив реставрацію величезного за розмірами, рідкісного і надзвичайно презентабельного піфоса-зерновика з поселення трипільської культури початку середнього етапу VI біля с. Уланівка Іллінецького району Вінницької області. Розкопки цієї пам'ятки проводились у 1972 р. під керівництвом доцента тодішнього Вінницького державного педагогічного інституту ім. М. Островського П. І. Хавлюка [1, с. 14-17]. Цю ідею підтримали ректор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, доктор педагогічних наук, професор Н. І. Лазаренко, декан історичного факультету професор Ю. А. Зінько, колеги та випускники [2, с. 15; 3, с. 9; 4]. Було вирішено питання з приміщенням для музею. Ним стала частина вестибюлю на першому поверсі навчального корпусу № 1. За підтримки випускника Педуніверситету, а нині голови Вінницької обласної

державної адміністрації С. С. Борзова та колишніх студентів-істориків приміщення було відремонтовано і належним чином обладнано.

Офіційне відкриття музею відбулося 14 грудня 2021 р. У відкритті взяли участь ректор Педуніверситету Н. І. Лазаренко, голова Вінницької обласної державної адміністрації С. С. Борзов, проректори, декани та академічна спільнота Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, а також громадськість міста Вінниці. Слухачами першої екскурсії по музею, яку провів доцент В. А. Косаківський, стали шановані гості – колишні випускники історичного факультету, учасники археологічних експедицій.

Музейна експозиція складається з матеріалів археологічних розкопок, які проводились викладачами історичного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського впродовж останніх шістдесяти років на території Вінниччини. Під час розкопок активну участь брали студенти історичного факультету, які проходили археологічну практику. Ця традиція зберігається і до сьогодні. За цей час сформувалась велика унікальна колекція цінних археологічних артефактів [5, с. 77-84; 6, с. 7-10; 7, с. 11-22; 8, с. 116-124].

В експозиції представлено матеріали широкого історичного періоду – від епохи кам'яного віку (енеоліт, трипільська культура, V–IV тис. до н.е.) до Середньовіччя (літописне плем'я уличів, X–XI ст.).

Перші відомості про здійснення археологічних розвідок та невеликих розкопок, організованих історичним факультетом тодішнього Вінницького педагогічного інституту ім. М. Островського, маємо з кінця 50-х рр. минулого століття. Їх проводив Михайло Борисович Рубін, викладач історичного факультету, разом зі студентами педінституту та працівниками Вінницького обласного краєзнавчого музею. У 1963 р., після захисту кандидатської дисертації з археології, в педінституті почав працювати Павло Іванович Хавлюк. Саме він започаткував систематичне проведення археологічної практики зі студентами історичного факультету, організовуючи польові розвідки та розкопки різночасових пам'яток археології Вінниччини. З 1977 р. на історичному факультеті археологію почав викладати Іван Іванович Заєць, який також проводив розкопки за участю студентів. Завдяки польовим роботам П. І. Хавлюка та І. І. Зайця на факультеті сформувалась чимала колекція рідкісних артефактів, які протягом останніх десятиліть експонувалися у факультетському кабінеті археології та використовувалися в освітньому процесі. Нині ці старожитності стали основою для створення музею археології в стінах Педуніверситету.

Структурно музейна експозиція складається з восьми розділів: перший – «Дослідники археології Вінниччини»; другий – «Методика археологічних досліджень»; третій – «Трипільська культура (V – IV тис. до н. е.)»; четвертий – «Зброя та знаряддя праці епохи енеоліту – бронзового віку (V–II тис. до н. е.); п'ятий – «Скіфський час (VII – III ст. до н. е.)»; шостий – «Зарубинецька (II ст. до н. е. – II ст. н. е.) та черняхівська (середина III – перша половина V ст.) культури»; сьомий – «Слов'янські старожитності V–IX ст.»; восьмий – «Старожитності літописних уличів X–XI ст.».

У першому розділі висвітлено доробок університетських археологів у вивчення стародавніх пам'яток Вінниччини, формування колекції музею та їх участь в забезпеченні освітнього процесу студентів-істориків Педуніверситету,

пов'язаного з проходженням археологічної практики. Вагомий внесок у цю справу здійснили П. І. Хавлюк та І. І. Заєць, а в наш час активно працюють у вказаних напрямках С. О. Гусєв, В. А. Косаківський та В. С. Рудь.

Хавлюк Павло Іванович (1925 – 2001), кандидат історичних наук, доцент, археолог, краєзнавець. Археологією почав займатися з початку 1950-х рр. У 1962 р. захистив кандидатську дисертацію «Антские поселения средней части Южного Побужья» в Ленінграді. Під його керівництвом працював слов'янський загін археологічної експедиції, на базі якої здійснювалася щорічна польова археологічна практика студентів історичного факультету педагогічного інституту. Основне місце в науковій діяльності вченого посідало вивчення слов'янських старожитностей Побужжя та Подністров'я: зарубинецька, черняхівська, пеньківська культури та городища уличів. П. І. Хавлюк виявив майже 1000 різночасових археологічних пам'яток, опублікував близько 100 наукових праць, більшість з яких присвячена вивченню слов'янських старожитностей I тис. н. е. та висвітленню різноманітних питань, пов'язаних з етнічною історією давнього населення Середнього Побужжя [9, с. 312-317; 10, с. 126-130; 11, с. 6-12].

В експозиції музею представлено автореферат кандидатської дисертації П. І. Хавлюка та окремих відтисків статті «Новые данные о культовых изображениях в Триполье» з журналу «Советская археология» (1959, № 3) фотознімки: П. І. Хавлюк за складанням плану розкопу (70 – 80-ті рр. XX ст.); П. І. Хавлюк за фотографуванням археологічного об'єкту (70 – 80-ті рр. XX ст.), а також оригінальні документи, зокрема автограф проспекту докторської дисертації на тему: «Історія слов'янських племен Правобережної України в I тис. н. е. (досвід історико-соціологічної інтерпретації культури)» від 24 травня 1980 р. та довідка про роботу археологічної експедиції Вінницького педінституту ім. М. Островського у 1983 – 1984 рр. від 10 травня 1984 р.

Заєць Іван Іванович (1922 – 2007), кандидат історичних наук, професор Педуніверситету, археолог, краєзнавець. Дослідник присвятив своє наукове життя вивченню трипільської культури (поселення Кліщів, Ворошилівка, Цвіжин, Тростянець, Біликівці) та інших пам'яток археології Поділля. Результати його археологічних досліджень вилились у кандидатську дисертацію «Древние земледельцы среднего течения Южного Буга во 2-й половине IV тыс. до н. э. (по материалам трипольского поселения Клищев Тывровского района Винницкой области)», яку він захистив у Москві 1975 р.

Матеріали розкопок вченого склали основу археологічної колекції Вінницького обласного краєзнавчого музею, директором якого він працював протягом 1963 – 1977 рр. Загальна кількість наукових публікацій І. І. Зайця становить понад 150 праць, серед яких, зокрема, 4 монографії: «Поселение трипольской культуры Клищев на Южном Буге» (1992, співавтор Рижов С.М.), «Людина і природа Поділля. Від кам'яного до раннього залізного віку» (1999), «Трипільська культура на Поділлі» (2001) та «Витоки духовної культури українського народу» (2006).

Багатолітнє вивчення трипільських старожитностей Поділля дало можливість І. І. Зайцю зробити певні узагальнення щодо їх ролі та місця в загальній історії трипільської культури. Підсумок своєї понад 40-річної наукової діяльності І. І. Заєць виклав у монографії «Витоки духовної культури українського народу», яку

він завершив на 84-му році життя [12, с. 52-55; 13; 14, с. 88-89; 15, с. 411-412; 16, с. 301-310; 17, с. 123-125].

У вітрині музею експонуються автореферат кандидатської дисертації та вищеназвані монографії.

На стенді представлено фотознімки: І. І. Заєць та П. І. Хавлюк із сином Святославом на археологічних розвідках (кінець 60-х рр. XX ст.); І. І. Заєць під час розкопок житла на поселенні трипільської культури біля с. Кліщів Тиврівського району Вінницької області (70-ті рр. XX ст.); І. І. Заєць за веденням польової документації під час археологічних робіт на поселенні трипільської культури біля с. Кліщів Тиврівського району Вінницької області (1978 р.); І. І. Заєць працює із знахідками з поселень трипільської культури Кліщів та Ворошилівка (2000 р.); кабінет археології історичного факультету, створений І. І. Зайцем у середині 80-х рр. XX ст. (2006 р.).

Гусєв Сергій Олексійович (1964 р. н.), кандидат історичних наук, доцент, археолог. Випускник історичного факультету Вінницького державного педагогічного інституту ім. М. Островського (1985 р.). Основним об'єктом наукового дослідження С. О. Гусєва є пам'ятки трипільської культури Середнього Побужжя. В басейні р. Згар (права притока Південного Бугу) він виявив і досліджував поселення середнього етапу розвитку Трипілля. У 1993 році захистив кандидатську дисертацію «Трипільська культура Середнього Побужжя рубежу IV–III тис. до н.е.» в Інституті археології Національної академії наук України. С.О. Гусєв є автором монографії «Трипільська культура Середнього Побужжя рубежу IV – III тис. до н.е.» (1995). У вітчизняних та зарубіжних виданнях опублікував понад 100 праць з археології та давньої історії і культури України, у яких обґрунтував існування в середній течії Південного Бугу своєрідної локально-хронологічної групи трипільської культури етапів VI-BII, BII та CI Трипілля, описав зв'язки її носіїв із трипільським населенням інших регіонів, зокрема щодо експортування в Побужжя крем'яної сировини для виготовлення знарядь праці. Досліджував технологію гончарного виробництва, типологію й орнаментику трипільського посуду, антропоморфну і зооморфну пластику. Висунув низку гіпотез щодо рівня розвитку транспортних засобів часів Трипілля, а також запропонував систематизацію трипільських моделей жител [18, с. 140-141; 19, с. 536-537; 20, с. 42-43].

У вітрині експонується автореферат дисертації С.О. Гусєва «Трипільська культура Середнього Побужжя рубежу IV-III тис. до н. е.» (1993) та монографія «Трипільська культура Середнього Побужжя рубежу IV-III тис. до н. е.» (1995).

На стенді представлено фотознімки: С.О. Гусєв під час розкопок на поселенні трипільської культури Ворошилівка (1984 р.) та С.О. Гусєв під час розкопок на поселенні трипільської культури Бернашівка-2 (1989 р.).

Косаківський Віктор Афанасійович (1962 р. н.), кандидат історичних наук, доцент, археолог, етнограф. Випускник історичного факультету Вінницького державного педагогічного інституту ім. М. Островського (1988 р.). В галузі археології вивчає трипільську культуру, археологічні пам'ятки Поділля різних епох, музейні колекції та персоналії дослідників. Відкрив трипільські поселення в Чечельнику, Тартаку (Кривецьке), Лугах (ур. Коліно), що розташовані в басейні р. Савранки. Опублікував матеріали чечельницького поселення, що призвело до виокремлення однойменної локально-хронологічної групи. Провів стаціонарні

археологічні розкопки в Чечельнику (1990 р.) та в Буші (2007 – 2009 рр.). Співкерівник розкопок у Білому Камені (2018 р.) та Гарячківці (2019 р.). Автор понад 400 наукових праць, з яких 140 присвячені археологічній тематиці [21, с. 251; 22, с. 610-614; 23, с. 87-88; 24].

На стенді представлено фотознімок: В. А. Косаківський на розкопках трипільського поселення Кісниця (2021 р.) та документи «Відкритий лист» В.А.Косаківського на проведення наукових археологічних досліджень (розкопок) поселення Гарячківка 8 (трипільська та черняхівська культури) поблизу с. Гарячківка Крижопільського району Вінницької області (2019 р.) і «Дозвіл» Міністерства культури України, виданий В. А. Косаківському на проведення наукових археологічних досліджень (розкопок) поселення Гарячківка 8 (трипільська та черняхівська культури) поблизу с. Гарячківка Крижопільського району Вінницької області (2019 р.).

Рудь Віталій Сергійович (1990 р. н.), кандидат історичних наук, археолог. Випускник історичного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2010 р.), науковий співробітник відділу археології енеоліту–бронзової доби Інституту археології Національної академії наук України. В. С. Рудь досліджує пам'ятки енеоліту та епохи бронзи на теренах Правобережної України. В інституті археології НАН України захистив кандидатську дисертацію на тему «Трипільська культура півдня лісостепової зони у межах річч Південного Бугу та Дністра (етапи BII – CI)» (2018 р.). Керівник Східноподільської археологічної експедиції Інституту археології НАН України з 2014 р., яка проводить розкопки спільно з науковцями з Польщі та Німеччини. На базі експедиції відбувається археологічна практика студентів історичного факультету Педуніверситету. Спільні археологічні розкопки Інституту археології НАН України та Педуніверситету проводилися на пам'ятках трипільської культури біля сіл Тростянич (2017 р.), Білий Камінь (2018 р.), Гарячківка (2019 р.) та Кісниця (2021 р.) у Вінницькій області [25, с. 750; 26; 27].

У вітрині експонується автореферат дисертації В.С.Рудя «Трипільська культура півдня лісостепової зони у межах річч Південного Бугу та Дністра (етапи BII-CI), (2018) та стаття: Rud V., Zaitseva O., Hofmann R., Rauda-Bukovska A., Kosakivskyi V. «Unique pottery kiln construction? The interpretation of massive clay objects from the Trostianchyk site of the Trypillia Culture» у міжнародному виданні «Sprawozdania Archeologiczne» (№ 71, 2019, Краків, Польща).

На стенді представлено фотознімок: В. С. Рудь за описом археологічного об'єкту на поселенні трипільської культури біля с. Кісниця (2021 р.).

У другому розділі музею «Методика археологічного дослідження» представлені експонати, які розкривають особливості методики польових вивчень археологічних пам'яток. Перший етап цього процесу – археологічна розвідка. У недалекому минулому вона включала піший обхід ранньою весною чи пізно восени полів і долин та збір підйомного матеріалу: фрагментів кераміки, знарядь праці тощо. Сьогоднішня польова археологічна методика значно удосконалилась. Археологи використовують новітнє обладнання. Наприклад, Східноподільська археологічна експедиція Інституту археології НАН України (керівники Рудь В. С. та Р. Хофманн), у 2018 р. провели геомагнітну зйомку поселення трипільської культури поблизу с. Гарячківка за допомогою приладу MAGNETO® MX V3. На окремому стенді представлено магнітний план цієї пам'ятки, накладений на

сателітний знімок Google. Маючи такий план, можна більш точно визначити об'єкти, які потрібно дослідити.

Розкопки – другий етап дослідження. У вітрині експонуються окремі зразки необхідних для розкопок інструментів: кельма, ніж та щітка, що використовуються для експлорації археологічних об'єктів. На окремому стенді – фото процесу розкопок за участю студентів історичного факультету Педуніверситету на поселенні трипільської культури поблизу с. Білий Камінь у 2018 р. Керівники досліджень В. С. Рудь та В. А. Косаківський.

Під час розкопок проводиться камеральна обробка виявлених знахідок. Спочатку їх очищують від бруду, мють, сушать. На кожну знахідку наноситься шифр, який включає: назву поселення, рік проведення розкопок, назву експедиції та порядковий номер згідно журналу обліку знахідок. Це є своєрідний процес паспортизації артефактів. У експозиції представлено фрагменти кераміки з трипільського поселення Ворошилівка з шифром (розкопки І. І. Зайця, 1990 р.) та фрагмент кістки тварини з шифром з поселення Чортория (розкопки П. І. Хавлюка, 1972 р.).

Завершальний етап роботи з артефактами перед експонуванням – реставрація. Вона включає відновлення форми виробу – склеювання фрагментів кераміки та заповнення гіпсом відсутніх частин. Цей процес показано на прикладі двох реставрованих посудин – кубка і амфори з трипільського поселення Ворошилівка (розкопки І. І. Зайця, 1984 та 1985 рр., реставрація В. А. Косаківського).

Третій розділ музею – «Трипільська культура (V – IV тис. до н. е.)» за кількістю експонатів найбільший. У експозиції представлено матеріали з розвідок та розкопок таких поселень: Бернашівка (фрагменти кераміки, знаряддя праці з кременю, шліфувальні камені; Уланівка (посуд та знаряддя праці, піфоси, біноклеподібна посудина, розкопки П. І. Хавлюка, 1972 р., реставрація Д. М. Ленчука, 2018-2020 р.); Борисівка (посуд та знаряддя праці, розкопки П. І. Хавлюка, 1972-1974 та 1978 рр.); Заозерне (миска, розкопки П. І. Хавлюка, 1978 р., реставрація Д. М. Ленчука); Сорока (грушоподібна посудина, розкопки П. І. Хавлюка, 1978 р., реставрація Д. М. Ленчука); Кліщів (фрагменти кераміки та знаряддя праці, розкопки І. І. Зайця, 1979 р.); Слобідка (знаряддя праці, розкопки П. І. Хавлюка, 1973 р.); Ворошилівка (кераміка, розкопки І. І. Зайця, 1982-1990 рр., реставрація С. О. Гусева та В. А. Косаківського); Сосни (кераміка, розкопки та реставрація С. О. Гусева, 1990 р.); Білий Камінь (кераміка, реставрація Д. М. Ленчука, 2018 р.). Окрему групу експонатів складають вироби з рогу та кістки (рогові мотики, кістяний кинджал з розкопок П. І. Хавлюка); фрагменти глиняної обмазки жител з відбитками дерева і лози з поселень Білий Камінь та Кісниця; зернотерки з Бернашівки, Михайлівки, Тростянця і Кісниці; копії відбитків тканин на денцях посудин. Важливим експонатом є копія унікальної моделі житла з поселення Ворошилівка, оригінал якої експонується у Вінницькому обласному краєзнавчому музеї (розкопки І. І. Зайця, 1990 р., реконструкція В. А. Косаківського).

Четвертий розділ – «Зброя та знаряддя праці епохи енеоліту–бронзового віку (V–II тис. до н.е.)». Тут представлені шліфовані крем'яні сокири, два шліфувальних камені та сокири з просвердленими отворами. На окремих зразках

можна простежити процес свердління. Переважна більшість сокир – випадкові знахідки.

П'ятий розділ музею – «Скіфський час (VII–III ст. до н.е.)», – представлений керамікою з городищ біля Немирова та Северинівки, реставрованими посудинами з розкопок П. І. Хавлюка. Окрема груп знахідок – прясла до веретена. Унікальною є гераклеїська амфора з поселення біля с. Сорока (IV–III ст. до н. е., розкопки П. І. Хавлюка, 1973 р., реставрація Д.М.Ленчука).

Шостий розділ – «Зарубинецька (II ст. до н. е. – II ст. н. е.) та черняхівська (середина III – перша половина V ст.) культури». Зарубинецькі пам'ятки в експозиції представлені ліпними мискою та кубком з могильника Рахни (I – II ст. н. е., розкопки П. І. Хавлюка, 1970 р.) та кружальною мискою імпортного походження елліністичного часу із слідами ремонту з поселення Пархомівка (II ст. до н. е. – I ст. н. е., розкопки П. І. Хавлюка, 1978 р.). Черняхівські пам'ятки представлені посудом з могильника біля с. Скитка (розкопки П. І. Хавлюка, 1974–75 рр.), мискою з поселення вельбарської культури біля с. Гайове (розкопки П. І. Хавлюка та В.П. Восколупа, 1998 р.). В експозиції представлені фрагмент жорен з поселення Торканівка (2021 р.), шлаки від залізоплавильного виробництва з поселення біля с. Лісниче (2021 р.) та прясла до веретена.

Сьомий розділ – «Слов'янські старожитності V – IX ст.», – включає переважно ліпний посуд та кістяні проколки з поселень Тростянець, Хрінівка та Пархомівка (VI – IX ст., розкопки П. І. Хавлюка, 70-ті рр. XX ст.).

Восьмий розділ – «Старожитності літописних улличів X–XI ст.» представлений кружальним посудом, знаряддями праці та зооморфною пластикою з городища улличів Сажки (X – XI ст., розкопки П. І. Хавлюка, 70-ті рр. XX ст.). У експозиції є також обвуглені зерна пшениці та жита з городища улличів Червоне (X – XI ст., розкопки П. І. Хавлюка, 80-ті рр. XX ст.).

Громадськість позитивно і з великою зацікавленістю відгукнулася про відкриття нового «Музею археології Вінниччини». Про це свідчать численні публікації у засобах масової інформації, репортажі на обласному телебаченні та у соцмережах [28–32]. Чималий інтерес до археологічного минулого Подільського краю виказали провідні вітчизняні та зарубіжні колеги, які відвідували Педуніверситет. Вони високо оцінили дбайливе ставлення в Педуніверситеті до неперевершеної історичної та культурної спадщини українського народу.

«Музей археології Вінниччини», який відкрито у стінах Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, нині є єдиним закладом такого профілю у Вінницькій області та одним з небагатьох археологічних музеїв, що функціонують у закладах вищої освіти України. Його дизайн, у розробці якого також взяли участь викладачі Педуніверситету, змістове наповнення оригінальними археологічними матеріалами та просвітницький потенціал цілком відповідає сучасним європейським стандартам.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ленчук Д.М. Трипільські старожитності з розкопок П. І. Хавлюка в колекції лабораторії з археології факультету історії, права і публічного управління ВДПУ ім. М. Коцюбинського (до 95-річчя від дня народження) Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Матеріали XXXI Вінницької Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції 24-25

- вересня 2020 р. Присвячена 30-річчю з дня проголошення Декларації про державний суверенітет України / Ред. кол. : Ю.А. Зінько (відп. редактор), С.А. Лапшин (відп. секр.), С.М. Василюк та ін. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. С. 14-17.
2. Ленькова Н. Музей археології відкривається в педуніверситеті. *33-й канал*. Вінниця. 2020. 29 липня. С. 15.
 3. Шуткевич О. Артефакти від неоліту до козацької доби. Музей археології відкриється у Вінницькому державному педагогічному університеті ім. М. Коцюбинського. *День*. 2020. 31 липня–1 серпня. № 142-143. С. 9.
 4. У Вінниці готуються до відкриття музею археології. Колекцію збирали 60 років (Фото). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vinbazar.com/news/kultura-i-sport/u-vinnitsii-gotuyutsya-do-vidkrittya-muzeyu-arheologi-kolektsiiyu-zbirali-60-rokiv-foto> Дата доступу: 26. 12. 2021 р.
 5. Зінько Ю.А., Коляструк О.А., Косаківський В.А., Рудь В.С. Археологічна колекція Інституту історії, етнології і права: історія і сьогодення. Вісник Інституту історії, етнології і права. До 100-річчя заснування Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського: Зб. наук. пр. Вінниця, 2012. Вип. 10. С. 77-84.
 6. Зінько Ю.А. Історія археологічної колекції. Археологічна колекція Інституту історії, етнології і права Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: Каталог-проспект. Харків: Раритети України, 2012. С. 7-10.
 7. Косаківський В.А., Рудь В.С. Археологічна колекція Інституту історії, етнології і права Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Там само. С. 11-22.
 8. Косаківський В.А., Рудь В.С. Археологічна колекція Інституту історії, етнології і права Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Археологічні студії «Межибіж»: Наук. щорічник / За ред. А.М. Трембіцького, О.Г. Погорільця. Хмельницький : ІРД, 2014. Вип. 3. С. 116-124.
 9. Рудь В.С., Косаківський В.А. П.І. Хавлюк – дослідник старожитностей Поділля. Освіта на Поділлі: Минуле та сьогодення: Матеріали XXIII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. (До 100-річчя заснування Вінниц. держ. пед. ун-ту ім.М. Коцюбинського). Вінниця, 2011. С. 312-317.
 10. Рудь В.С., Косаківський В.А. Павло Іванович Хавлюк. Археологія. 2015. № 2. С. 126-130.
 11. Косаківський В.А., Рудь В.С., Ленчук Д.М. Дослідження пам'яток трипільської культури на Східному Поділлі П.І. Хавлюком. Вісник Інституту історії, етнології і права: Зб. наук. пр. Вип. 14. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 6-12.
 12. Косаківський В.А. Заєць І.І. – Людина, Вчений, Педагог. Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження: Матеріали XXI Вінниц. наук. іст.-краєзн. конф., 25-26 жовтня 2007 р. Вінниця, 2007. С. 52-55.
 13. Від військової контррозвідки до вивчення таємниць тисячоліть / Упоряд. В.Г. Заєць; наук. ред. В.А. Косаківський. Вінниця: НОВА КНИГА, 2010. 712 с.: іл.
 14. Косаківський В.А. Наукова спадщина професора Івана Івановича Зайця. Там само. С. 88-89.
 15. Косаківський В.А. Заєць І. І. – Людина, вчений, педагог. Від військової контррозвідки до вивчення таємниць тисячоліть... С. 411-412.

16. Косаківський В.А., Рудь В.С. І.І. Заєць – дослідник трипільської культури на Поділлі. Освіта на Поділлі: Минуле та сьогодення: Матеріали XXIII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. (До 100-річчя заснування Вінниц. держ. пед. ун-ту ім.М. Коцюбинського). Вінниця, 2011. С. 301-310.
17. Косаківський В.А., Рудь В.С. Дослідник подільського краю (до 90-річчя від дня народження Івана Івановича Зайця). Археологія. 2012. № 1. С. 123-125.
18. Відейко М.Ю. Гусев Сергій Олексійович. Енциклопедія Трипільської цивілізації. Київ, 2004. Т. 2. С. 140-141.
19. Гусев Сергій Олексійович. Гальчак С.Д. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: ХІХ – поч. ХХІ ст. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2011. С. 536-537.
20. Гусев Сергій Олексійович. Відомі випускники / Упоряд. Гандзюк В.О. Вінниця : ТОВ Меркьюрі-Поділля, 2017. С. 42-43.
21. Відейко М.Ю. Косаківський Віктор Опанасович. Енциклопедія Трипільської цивілізації. Київ, 2004. Т. 2. С. 251.
22. Косаківський Віктор Афанасійович. Гальчак С.Д. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: ХІХ – поч. ХХІ ст. Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2011. С. 610-614.
23. Косаківський Віктор Афанасійович. Відомі випускники / Упоряд. Гандзюк В.О. Вінниця: ТОВ Меркьюрі-Поділля, 2017. С. 87-88.
24. Рудь В. Трипільська культура Чечельницького мікрорегіону: історія досліджень та джерела. Trypillian civilization journal. 2012 – 3. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.journals4free.com/link.jsp?l=23931603> . Дата доступу 27. 03. 2022.
25. Рудь Віталій Сергійович. Гальчак С.Д. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: ХІХ – поч. ХХІ ст. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2011. С. 750.
26. Східноподільська археологічна експедиція. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://iananu.org.ua/struktura-ia/naukovi-viddili/viddil-arkheologiji-eneolitu-bronzovoji-dobi/ekspeditsiji?id=763> . Дата доступу 27. 03. 2022 р.
27. Результати міжнародних археологічних досліджень Східноподільської археологічної експедиції Інституту археології НАН України у 2021 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8436> . Дата доступу 27. 03. 2022.
28. У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського відкрито археологічний музей. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/42133-u-vinnytskomu-derzhavnomu-pedahohichnomu-universyteti-imeni-mykhaila-kotsiubynskoho-vidkryto-arkheolohichniy-muzei> Дата доступу: 26. 12. 2021 р.
29. У одному із вінницьких вишів відкрили археологічний музей. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.vlada.vn.ua/u-odnomu-iz-vinnytskyh-vyshiv-vidkryly-arheologichnyj-muzej/> Дата доступу: 26. 12. 2021 р.
30. Яненко О. У Вінницькому педуніверситеті відкрили археологічний музей. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vezha.ua/u-vinnytskomu-peduniversyteti-vidkryly-arheologichnyj-muzej/> Дата доступу: 26. 12. 2021 р.
31. У Вінницькому педагогічному університеті відкрито археологічний музей. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://today.vn.ua/u-vinnytskomu->

pedagogichnomu-universyteti-vidkryto-arheologichnyj-muzej/ Дата доступу: 26. 12. 2021 р.

32. У Вінницькому педагогічному університеті відкрили археологічний музей [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.vinnitsa.info/news/u-vinnyts-komu-edahohichnomu-universyteti-vidkryly-arkheolohichnyy-muzej.html> Дата доступу: 26. 12. 2021 р.